

Frammsidan

Aktuellt magasin från Regionbibliotek Västra Götaland | Nr 1 | 2007

Våga sticka ut

Var finns biblioteksvärldens Carolina Klüft eller Zlatan?

Inför Nobelfesten hörde jag en intervju på radion med en företrädare för svensk forskning. Frågan löd: Varför är så många nobelpristagare amerikaner? Man hade gjort en sammanställning retrospektivt och funnit att 3/4 av medicin-, och fysikpristagarna kommit från USA.

Det handlar om pengar, löd svaret. USA är världens starkaste ekonomi och där pengarna finns, dit drar de mest framgångsrika forskarna. Men det är inte bara pengarna som förklarar fenomenet. Det finns en anda i USA som tillåter att man går utanför gränserna, sticker ut, gör det oväntade. Denna tillåtande atmosfär finns inte i Asien och Europa där vi oftare söker konsensuslösningar, vill se till att alla har kommit i båten innan den lägger ut från land. I Europa och Asien kan man riskera mycket prestige om man försöker sticka ut, ligga före.

Dagen därpå diskuterade vi samma frågor i den redaktionsgrupp som förberett detta nummer av Framsidan, Åsa Hedberg från Mölndals stadsbibliotek, Ulla Linton kulturchef i Kungälv, Anne-Marie Evers och jag. Vi försökte finna exempel på kommuner i landet där det finns bibliotek som vågat sticka ut, göra det oväntade. Vi kom fram till Dieselveckstaden i Nacka, Rum för barn i Stockholm, Värnamo och Grubbefilialen i Umeå men sedan tog det slut. Vi frågade oss varför de flesta bibliotek är så bra, så seriösa och välordnade, men så lika! Vad är det som hindrar oss från att sticka ut och göra det oväntade. Är det pengarna, politikerna eller vi själva, som

inte vågar! Och varför vågar vi inte? Vad är vi rädda för? Varandra? Är vi rädda för att misslyckas eller är vi rädda för att upplevas som oseriösa; upplevas som offer för kommersialismen?

Denna lite ängsliga och försiktiga attityd passar kanske inte på den nya spelplan som biblioteken och kulturen har fått på 2000-talet. Den globala, kunskapsbaserade ekonomin har omdefinierat kulturen och gjort den till en tillväxtmotor istället för en belastning för välfärdsstaten. Frågan är inte längre om kulturen ska bekostas av företagen eller det offentliga utan samtidigt ställer nya krav och uttrycker nya frågor till alla parter; till kulturinstitutionerna, till näringslivet, till forskningen, till politiken och till kulturlivets olika professionella grupper.

Den nya spelplan som erbjuds borde vara mer tillåtande än den gamla, men eftersom den är ny så är den också svårare att tyda och förstå sig på. Vi lever i en tid när upphovsrättsliga krav kolliderar med bibliotekens önskan att sprida och förmedla kunskap och kultur till alla. Upphovsmännens önskemål är visserligen legitima men det är också bibliotekens som i denna strid står på medborgarens och tillgänglighetens sida. Konkurrensen är också mycket större på denna nya spelplan där utbudet av aktörer ökar varje år. För varje bibliotek tror jag det är viktigt att söka definiera och framför allt omdefiniera sin roll på denna nya spelplan. Och de lokala spelplanerna är ju så olika! Den standardiserade modell vi haft där bibliotek i mångt och mycket liknar varandra; stora

bibliotek med många böcker i hyllorna i de stora städerna och små bibliotek med få böcker och begränsad service i de små, håller inte längre i vår digitaliserade tid. Nu finns allt samtidigt på nätet; böcker, musik, filmer och communities där man träffas, får nya vänner och gränslösa idéer. Biblioteket utmanas både som tillhandahållare av böcker, musik och filmer och som mötesplats. Det gäller att våga, se möjligheterna istället för hoten på denna nygamla spelplan. Sticka ut och ta för sig!

Lena Skoglund
Chef
Regionbibliotek
Västra Götaland

*Bild: Anne-Marie Evers
Fotomontage: Finn Hensner*

Framsidan

Framsidan ges ut av
Regionbibliotek Västra
Götaland och utkommer
med 3 nummer per år

Ansvarig utgivare:

Lena Skoglund

Redaktör:

Anne-Marie Evers

Redaktionsgrupp:

Lena Skoglund
Anne-Marie Evers
Ulla Linton
Åsa Hedberg

Layout och bildhantering:

Pernilla Johansson

Adress:

Regionbibliotek
Västra Götaland
Regionens hus
405 44 Göteborg
Tel: 031-705 16 80

Hemsida:

www.bibl.vgregion.se

**Prenumeration och
adressändring:**

adm.regbibl@vgregion.se

Omslagsbild:

Anne-Marie Evers
Fotomontage: Finn Hensner

Tryck:

Cela Grafiska

Innehåll

Ledare: Var finns biblioteksvärldens Carolina....	2
Tänk stort och lite galet	5
I tidningen minst 100 gånger om året	8
De var först i världen. Både succé och magplask	10
Både med- och mothåll från branschen	12
Hemlighetsfullt FörlagEtt	12
Råd till biblioteken: Ha lite is i magen	13
Creative Commons utmanar upphovsrätten	14
Utlåningsciffror säger för lite - profilering kräver....	17
Mätningar i Mark ska ge redskap för förändring	19
Shopping, kultur och bibliotek i ett nytt kaxigt...	21
Skrivarkurser ger mod att boktipsa på nätet	23
Tre frågor till Ivar Wenster	25
Vårt marknadsföringstips	26
NåFram - information för alla	27

- "Det är inte roligt att gå på bibliotek" kan en del tycka. Då måste vi ändra på det! säger den färgstarke norske reklammannen Ingebrigt Steen Jensen. Foto: Anne-Marie Evers. Fotomontage: Finn Hensner

Tänk stort och lite galet

- Låt oss tänka stort. För de små sakerna finns det alltid tid. Men låt oss tänka stort åtminstone två dagar om året. Vad kan vi åstadkomma?

Den norske reklammannen och debattören Ingebrigt Steen Jensen fortsätter:

- Coca Cola har lyckats sälja brunt vatten på flaska och burk. Biblioteken har det mycket lättare.

- Sätt tydliga mål – och släpp in glädje och galenskap.

Text: Anne-Marie Evers

Ingebrigt Steen Jensen utsågs till århundradets reklamman i Norge. Han ligger bakom flera framgångsrika och annorlunda reklamkampanjer och har skrivit boken "Ona Fyr – för dig som vill lyckas tillsammans med andra".

I oktober 2006 talade Ingebrigt Steen Jensen i Sunne för personal från de nio länsbiblioteken i Mellansverige (LIM-gruppen).

- Harvard Business School har kartlagt de mest framgångsrika verksamheterna i världen. Har de något gemensamt som är bransch-oberoende?

- Jo. Man har funnit fyra till fem saker som går igen – generellt. Själva har jag startat 2-3 olika reklambyråer och ett fotbollslag

och idag är jag mer säker än någonsin på att faktorerna stämmer, säger Ingebrigt Steen Jensen

Bygg en stark kultur

- De bästa företagen bygger starka kulturer, "stamkulturer". Vi har ett evigt behov av att tillhöra något som är större än oss själva, vi vill tillhöra en indianstam, säger Ingebrigt Sten Jensen.

Starka verksamhetskulturer har en magnetisk dragningskraft och lyckas därför både rekrytera och behålla duktiga medarbetare.

- I starka goda verksamhetskulturer blir det också lättare att bidra. De frigör

kreativitet.

Ingebrigt berättar historien om hur hans bolag planerade en reklamkampanj för knäckebröd. En anställd i personalmatsalen fick den lysande idén att man skulle lägga tusenlappar i ett antal knäckebrödspaket som spreds i affärer över hela Norge. Det blev massor av reportage i lokaltidningarna - och stigande försäljning.

- Bara en kantindam kan få en sådan idé och man får bara en sådan idé om man får vara med.

Vi köper kulturer

Det är i stor utsträckning kulturer vi människor köper. Vi tror att vi gör rationella val men vi handlar på emotionella grunder.

Ett amerikanskt flygbolag, Southwest Airlines, konstaterade att de gjorde precis samma sak som konkurrenterna.

- De bestämde sig för att ge folk ett gott skäl att välja just deras bolag genom att bygga en unik kultur, att släppa in lite tokeri och rolighet, berättar Ingebrigt.

På något av deras plan kan det gå till så här, enligt Ingebrigt. Kabinchefen hälsar resenärerna välkomna. Sedan öppnar han en bagagelucka och lyfter ut en flygvärdinna. Hon sjunger hela säkerhetsföreskrifterna:

- There are fifty ways to leave your lover men bara ett sätt att lämna det här planet. Southwest Airlines har många gånger rankats som flygbolag nummer ett på index för kundtillfredsställelse.

- En del tror att man måste vara tråkig för att inge förtroende men så är det inte, säger Ingebrigt Steen Jensen. Och fortsätter;

- "Det är inte roligt att gå på bibliotek" kan en del tycka. Då måste vi ändra på det. Det är viktigt att man bygger en kultur som är tydlig. Vad skapar tryck, energi och glädje?

- Det finns inte så många kulturella mötesplatser. Säg; detta kan biblioteket vara! En kulturell mötesplats för glädje och skritt, för unga och gamla.

- Det handlar ju också om att visa

politikerna, som beviljar anslag, vad man vill åstadkomma.

Berätta historier

Tillsammans med kulturen är det berättelser vi människor köper när vi tror att vi gör rationella val.

- Vi köper för att berätta för oss själva och andra vilka vi är, säger Ingebrigt Steen Jensen.

Ett legendariskt exempel är när Volkswagen på 50-talet sålde in sin "bubbla" i Amerika med annonskampanjen "It makes your house look bigger".

- Bibliotek har fantastiska möjligheter att berätta historier. Vad ska vara kärnan i kulturen hos oss? Vilka historier ska vi berätta?

Skryt är inte bra i reklam poängterar Ingebrigt Steen Jensen. Vi tycker inte om människor som skryter. Ödmjukhet fungerar bättre. Biluthyrningsföretaget Avis konstaterade att de bara var nummer två – konkurrenten Hertz var större.

- De tänkte "fan vad vi måste jobba".

Nya bilar, tvätta dem grundligt, byta vindrutetorkarna ofta, tömma askfaten. De gick ut med reklamen "We try harder", berättar Ingebrigt Steen Jensen

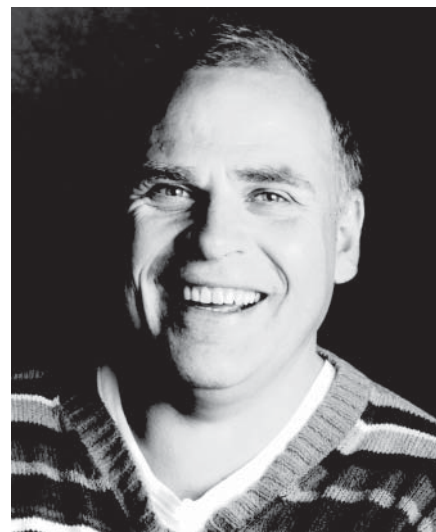
- När de blivit störst annonserade med bilden av ett överfullt askfat "Nu måste vi skärpa oss". Det tyder på självinsikt och ödmjukhet.

Ideologi – vision och värderingar

Ingebrigt Steen Jensen är medveten om att många blir trötta när de hör ord som "vision"

- Ofta är det några personer som reser bort till en konferensanläggning och skriver ihop en vision. Och den som inte fick vara med är emot. Nej, vi måste göra jobbet tillsammans

- Visionen ska svara på stora frågor som Varför är vi här? Varför ska jag jobba här? Några exempel; "we shall make people happy" (Disney). "Vi ger drömmen en chans" (norskt spelbolag). "Vi skapar en

- Det finns några gemensamma faktorer i framgångsrika verksamheter, säger Ingebrigt Steen Jensen och tar stöd av Harvard Business School.

bättre vardag åt de många människorna" (IKEA). "Help the world go mobile" (Nokia).

Nära visionen, ligger värderingarna, de kärnvärdena som ska gälla i en verksamhet:

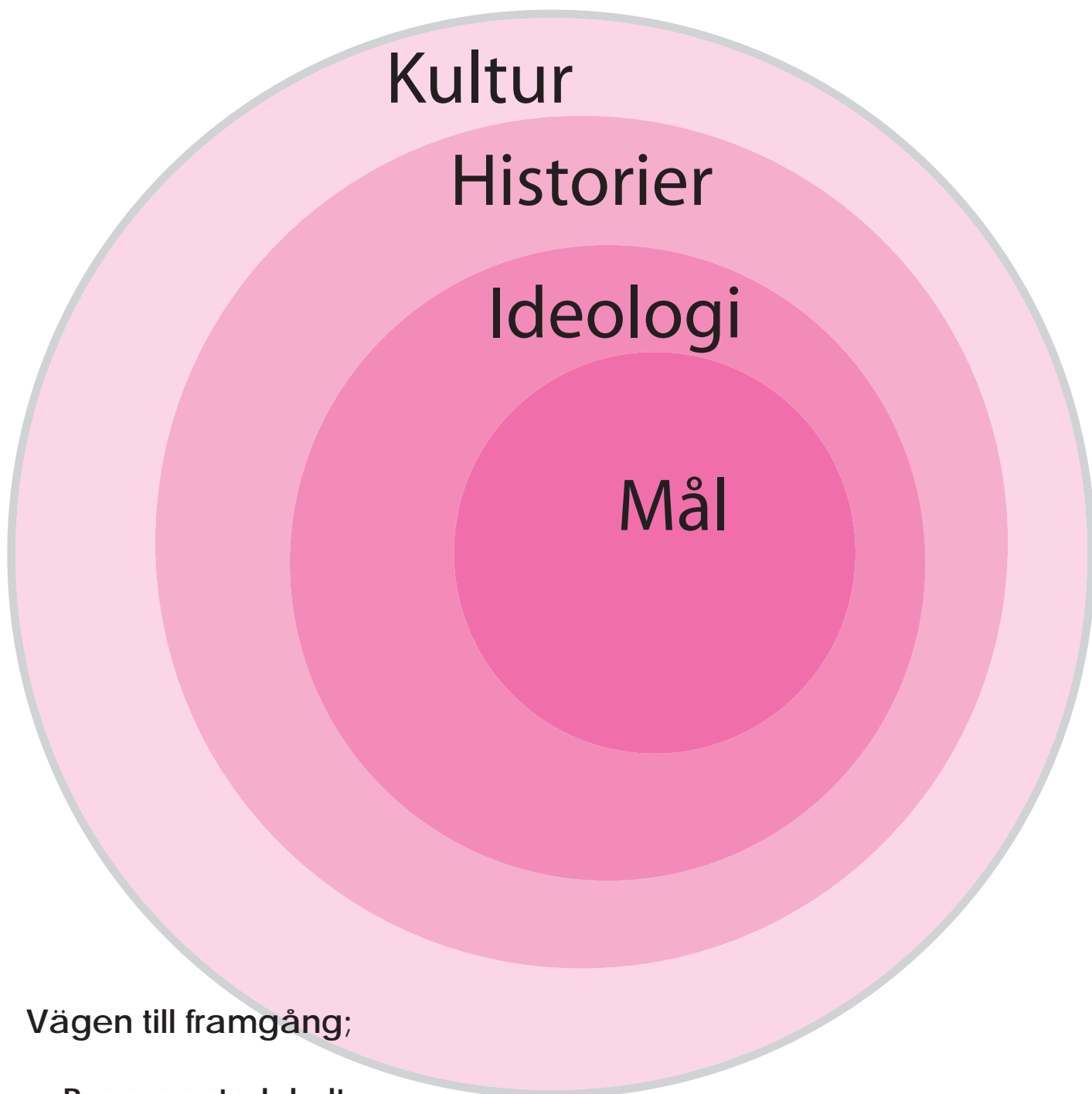
- Om vi inte tänker på ett företag utan på en människa. Vilka personlighetsdrag skulle du vilja framhålla? En person är inte "kvalitativ och lönsam". Välj något som en människa kan representera. Skala bort så att det blir 3 – 4 ord kvar.

I Dinamo, ett företag som Ingebrigt Steen Jensen själv var med och startade, valde man tre ord; engagemang, generositet, mod. Viktigast var generositeten.

Sätt upp mål

De bästa företagen har stora mål, "Big hairy goals". Som Kennedys; "put a man on the moon and bring him safely back"

- För de små sakerna finns det alltid tid. Men låt oss tänka stort. Vad är det egentligen vi kan åstadkomma? För in glädje och galenskap. Så kommer något stort att ske, säger Ingebrigt Steen Jensen.

Vägen till framgång;

- Bygg en stark kultur
- Berätta historier
- Ha en ideologi - bestående av vision och viktiga kärnvärden.
- Sätt tydliga mål - de ska vara "stora och håriga"

Motorcykelutflykter i bygden och köttbullsmacka på biblioteket. Nya grepp provas i Värnamo, som del av en medveten strategi. Från motorcykeljournalisten Patrik "Budda" Andersson, kulturchefen Bitte Wengert och bibliotekschefen Monica Lembke. Foto Åsa Runesson

I tidningen minst hundra gånger om året

Att synas i många olika sammanhang – det har Värnamo bibliotek gjort till sin strategi. Ibland på helt otraditionella sätt. Bland annat ordnar man motorcykelutflykter i bygden. Bibliotekschefen, Monica Lembke, har inget emot att sätta sig upp bakpå en hoj ("första gången jag åkte motorcykel").
- Det är viktigt att biblioteket blir känt och att folk pratar om oss, säger Monica.

Text och foto: Anne-Marie Evers

Idén till motorcykelutflykterna kläcktes under mångkulturåret.

- Vi ville definiera "mångkultur" brett – som "kultur för många", berättar Monica Lembke.

Hon ringde sin gamle elev, motorcykeljournalisten och testföraren, Patrik "Budda" Andersson:

- Idén var bra! Motorcykelfolk gillar att åka runt i grupp, fika och prata. Många är lite äldre, 40-talister, och de är intresserade

av kultur, berättar Budda.

Första gången åkte man till Voxtorps kyrka där Monica Lembke berättade en trolldäsa. Sedan köttbullsmacka på biblioteket. Motorcykeltidningarna låg framme och Budda informerade om nytt i motorcykelvärlden. Andra gången åkte man till Kvarnagården i Forsheda där kulturchefen Bitte Wengert berättade kvarnens historia för ett 80-tal personer.

Allmänskulturen har blivit en allt viktigare del av bibliotekets verksamhet i Värnamo; föredrag, utställningar, musikcafé, barn-teater, Bokens dag...

- Vi är i tidningarna minst hundra gånger om året, berättar Monica och bläddrar bland alla klipp från lokalpressen.

Många ansikten

Värnamo måste beskrivas som ett

framgångsrikt bibliotek. Besöken på huvudbiblioteket, fördubblades mellan 1999 och 2005. Inga nedskärningar utan mer pengar – inte minst till programverksamhet. Ny fin bokbuss. Hög andel aktiva låntagare i befolkningen. Omfattande samarbete med skola och vuxenutbildning. Flera utvecklingsprojekt. Utmärkelser (Greta Renborgs pris, Btj:s stipendium för läsfrämjande).

Vad ligger bakom?

Att synas i många sammanhang är viktigt.

- Biblioteket har ett mycket gott renommé här i kommunen, säger Monica Lembke.

- Biblioteket ska ha många ansikten. Jag försöker få in så många som möjligt ur personalen i olika förvaltningsövergripande grupper. Det ska inte bara vara chefen som är med överallt.

Nu sitter bibliotekarier och assistenter i till exempel kommunens risk- och säkerhetsgrupp, personalgrupp, informationsgrupp, handikapprådet...

- Så fort människor träffas så uppstår spontana idéer. Man lär känna varandras verksamheter och får tankar om hur man kan samarbeta, säger Monica Lembke.

Som gammal barnbibliotekarie vet hon också hur effektivt bokpratet är för att väcka känslor och läslust. Både hon själv och flera andra i personalen bokpratar ofta och gärna i olika sammanhang, från förskolan till Rotary. "Läsfrossa" – bokprat och en kasse pocketböcker på kafferasten – har blivit ett populärt inslag på kommunens arbetsplatser.

Team

Delaktighet kan vara en annan förklaring till bibliotekets framgångar. Bibliotekets personal är organiserad i team. Varje team har ansvar för någon del av verksamhetsplanen. I teamen och på gemensamma möten föds idéer;

- Det är viktigt att inte slå ner på någons idéer. Vi bollar med varandra och vi prövar.

Visar sig idén vara bra så fortsätter vi. Var den inte bra så skrotar vi den.

För några år sedan drev kulturförvaltningen och biblioteket ett Växtkraft Mål 3-projekt. Bibliotekets framtid diskuterades. Både organisationens och den enskildes behov av kompetensutveckling analyserades. Monica säger;

- I sin yrkesroll behöver man både ha ett jag-perspektiv – vilken är min roll i organisationen? Och ett vi-perspektiv – hur ska vi gemensamt arbeta för att utveckla verksamheten?

En sista fråga; hur hinner ni på biblioteket med allt?

- Vi försöker hela tiden diskutera våra rutiner och rensa så att vi inte gör någonting i onödan, säger Monica Lembke.

Fakta

Värnamo bibliotek består av huvudbibliotek, sju filialer och en bokbuss.

Antal invånare i kommunen:
32 700

Mediaanslag:
ca 1,7 milj. kronor

Utlån 2006:
291 000

Besök på huvudbiblioteket:
177 790

Personal:
25 personer
(ca 18,5 omräknat till heltid)

Framtidsprojekt: Ett förslag som just nu utreds i kommunen är att flytta biblioteket till gamla gummifabrikens lokaler tillsammans med bland annat högskoleutbildning, affärer, studentbostäder och utställningslokaler

Monica Lembke trivs med att tjänsterummet har glasad vägg direkt ut mot biblioteket.

Ismeta Seremet arbetar med *Läsa och växa*, som handlar om läsfrämjande och integration med mycket samarbete med modersmåslärarna. I Bosnien var Ismeta chef för en bokhandel i 22 år.

De var först i världen

Både succé och magplask

SweMD var det lilla företaget som var först i Sverige – och sannolikt världen – två gånger. Först med att sälja nedladdningsbara mp3-böcker på nätet. Och sedan först med att utveckla en mp3-station för bibliotek - den som gjorde en sådan succé i Skövde.

Idag står stationen i Skövde nedsläckt med sladden urdragen och SweMD lever ett stilla liv.

- Vi ångrar ingenting. Men vi var för små och okända utan kontakter, utan mandat i bokbranschen. Jag tror det var det som avgjorde. Förlagsbranschen är en mossig bransch, säger Martin Franzén, vd på SweMD.

Text: Anne-Marie Evers

Idag ägnar sig Martin Franzén mest åt sitt eget eventföretag. - Men vi ångrar ingenting, säger han. Foto: Anne-Marie Evers

SweMD ägs av fem killar i Halmstad, som från början tänkt sig att sälja musik på nätet.

Det låg nära till hands eftersom två delägare kommer från Gyllene Tider. Men så kom man på idén att göra ljudböcker till mp3-format.

När Skövde Stadsbibliotek började konkretisera sina mp3-planer var SweMD det enda företag som erbjöd nedladdning av mp3-böcker på nätet.

- Det var ett vansinnigt roligt projekt. Vi

var först och vi var ensamma och Skövde blev stort, säger Martin.

Sin egen bild av bibliotek har Martin fått revidera en hel del.

- Framförallt visade det sig att biblioteksbranschen är öppen för att ta till sig nya förslag och vill framåt. Det var en överraskning, säger Martin och citerar en känd bibliotekarie;

- ”Man kan inte bromsa sig ur en upp-försbacke”. Eller hur?

Inga avtal

En nedladdningsstation i biblioteket bygger på att leverantören kan teckna avtal med ljudboksförlagen om ersättning och andra villkor för att de ska släppa till sina titlar.

Stationen i Skövde invigdes i juni 2005. Som mest innehöll den 32 titlar, varav hälften skönlitteratur från Piratförlaget och hälften språkkurser från Univerb. När stationen var levererad till Skövde

utvecklade SweMD en ny modell, en station i form av en stor Ipod. Tanken var att den skulle säljas till många bibliotek.

SweMD förde långa och segdragna förhandlingar med förlagen utan att komma framåt mer än i något enstaka fall. Också Piratförlaget – som sett Skövde som ett test – drog sig ur. Till slut var det bara språkkurserna kvar i Skövde-stationen och i december 2006 släcktes den ner helt. I Halmstad satt SweMD kvar med fem osålda stationer och annullerade beställningar från biblioteken.

- Vi gjorde en brakförlust, flera hundra tusen, på den här satsningen. Men vi ångrar oss absolut inte, säger Martin Franzén.

- Vi visste att det kunde bli antingen en dunder-mega-succé eller ett magplask.

Både och

Det blev både succé och magplask kan man säga. För succé blev det. Människor strömmade till biblioteket i Skövde. Kanske inte i första hand den unga målgrupp som man tänkt sig, vilket möjligen berodde på titelurvalet. Men många äldre och många dyslektiker, många som aldrig hade besökt biblioteket tidigare. Människor gick och köpte mp3-spelare och kom tillbaka för att bli instruerade om hur det hela fungerade. Under första halvåret lånades åtta romaner och sju språkkurser sammanlagt 4 843 gånger.

Martin Franzén var nedringd.

- Det blev en hype. Mailboxen kokade. Telefonen ringde i ett. Jag kunde prata med en person i mobilen och under tiden hade jag tio missade samtal varav sju handlade om mp3-stationen.

Mp3-stationen i Skövde. Nedsläckt och sladden urdragen. Nu väntar man på FörlagEtts mediejukebox. Foto: Anne-Marie Evers

Bilden av bokförlagen

SweMD hade liten kunskap om förlagsbranschen när projektet inleddes. Men Martin har en tydlig bild idag:

- Bokbranschen är en mossig bransch där man är dålig på att tänka ny teknik och nya kanaler. Vi var för långt framme för snabbt. Det är lätt att smutskasta en ny spelare.

- Man överdrev riskerna med fildelning. Samtidigt insåg man hur bra vår idé var. Det började lukta pengar.

Största problemet tror Martin Franzén var just detta att SweMD var tidigt ute och inte hade de etablerade kontakterna i förlagsbranschen:

- Vi inbjöds aldrig ens till en öppen diskussion.

Känslan av att vara motarbetad får stöd av en artikel i bokhandlarnas tidskrift Svensk Bokhandel våren 2006 (SvB nr 6, 2006 – en intervju med Jan Guillou). Där skriver journalisten Lars Schmidt:

”När företaget SweMD i Halmstad hösten 2004 var först i världen med att sälja ljudböcker i mp3-format över nätet, kallade branschen snabbt till möte om hur man

skulle göra. Enligt en källa på ett av ljudboksförlagen enades de stora förlagen om att inte leverera till SweMD. Men Piratförlaget bröt överenskommelsen redan efter en vecka”.

Hur sannolikt är det?

Martin känner inte till om det varit något sådant möte. Men nu i efterhand önskar han att SweMD kunde fått föra en debatt. Med förlagen och med företaget eLIB som, med sina e-böcker, är en stor aktör på biblioteksområdet.

Han har mycket att säga;

- Vi sa alltid; hoppas inte

bokbranschen gör samma misstag som musikbranschen genom att försöka göra kopieringsskydd och annat som försvårar för användaren och ändå knäcks av den som verkligen vill.

- Hur sannolikt är det att en 18-årig fildelare går till biblioteket och fyller sin mp3-spelare med en två år gammal bok av Liza Marklund för att sedan åka hem och föra över den till sin dator och fildela ut den på nätet? Vi vattenstämplade filerna och vet att det inte skedde.

- Vi kräver inte att förlagen ska släppa den senaste ljudboken samtidigt som den säljer bra. Böckerna i stationen kan ha ett par år på nacken.

- Det handlade inte om att tjäna pengar på ett enda bibliotek utan om volymen. Att tjäna lite pengar på många bibliotek.

Martin Franzén gör ett räkneexempel; om ett förlag har tio titlar i en station och får femtio kronor per titel och månad blir det 500 kronor på en station, men 50 000 kronor i månaden för hundra stationer.

Men idag har SweMD inga planer på att återuppta affärerna med biblioteken. Man säljer fortfarande en del ljudböcker på nätet, men Martin Franzén ägnar sig mest åt sitt eget eventföretag.

Både med- och mothåll från branschen

Anna Borné Minberger,

var vd på Piratförlaget när de gick in i Skövde-projektet. Idag är hon vd på Bonnier Carlsen;

- Jag håller med Martin om att bokbranschen är förhållandevis konservativ. I början var det inte många som tyckte att mp3 var bra. Men det har hänt mycket och jag tror att det kommer hända mer under året. Bokbranschen vill inte göra samma misstag som musikbranschen utan något som är bättre och rimligare för konsumenten.

- Ett möte där det bestämdes att man inte skulle leverera till SweMd? Det låter inte bra. Men något sådant möte har åtminstone inte jag varit med på, säger Anna Borné Minberger.

Madeleine Lawass,

Piratförlagets nuvarande försäljningschef

- Vi vill att det ska vara lätt och smidigt och vi vill att våra titlar ska finnas på biblioteken. Även nya ljudbokstitlar. Men då krävs att de har en inbyggd klocka som gör att de försvinner efter en tid. Annars blir det ju samma sak som att ge bort titlarna.

Py Söderström,

tillförordnad vd på eLIB

- Jag tycker inte man kan säga att förlagen är konservativa. Det tar tid att arbeta in nya format och det handlar om förlagens relationer till författarna. Problemet med nedladdningsbara mp3-böcker på biblioteket är att författarna kan uppfatta det som att man ger bort en bok gratis. eLIB har avtal med många bibliotek och erbjuder e-böcker och e-ljudböcker. Läntagaren laddar ner och läser eller lyssnar på boken på sin dator, där den sedan försvinner. E-böckerna har gått ganska trögt att lansera på biblioteken. eLIB kommer snart att börja sälja sin biblioteksspelare – en specialbyggd mp3-spelare som innehåller en bok.

Hemlighetsfullt FörlagEtt

Skövde går nu vidare och ska bli ett av 30 – 35 pilotbibliotek för FörlagEtt och deras mediejukebox. Stationen ska innehålla både ljudböcker, film och musik, ca 350 titlar som kan laddas ner till låntagarnas egna spelare och minnen. Framsidan har ställt frågor till förlagschef Christer Andersson på FörlagEtt – men inte fått särskilt många svar.

FörlagEtt säljer just nu in sin mediejukebox till biblioteken i Sverige. I första omgången handlar det om att testa och utvärdera stationen på pilotbibliotek.

Meningen var att mediejukeboxen i Skövde skulle invigas i januari men starten har försenats. Varför?

-Vi släpper jukeboxen när vi anser att den är redo för premiär.

En del bibliotek har väntat sedan i höstas? Vad är det som gör att den inte är redo?

- Jag vill inte gå in på det av konkurrensskäl. Vi har en utvecklingsdel, en idé som inte är färdig, mer än så vill jag inte säga.

Är stationen igång på något bibliotek?

- Nej.

Har det varit svårt för er att teckna avtal med rättighetsinnehavarna?

- Våra filer är DRM-skyddade till skillnad mot Skövdeprojektet och det underlättar förhandlingarna. Därmed inte sagt att det alltid är lätt. Ibland när vi fram till ett avtal, ibland inte.

Var ni slutit avtal med nu?

- Det vill jag inte svara på.

Har ni avtal med Piratförlaget?

- Ja.

Vad kommer mediejukeboxen att kosta för pilotbiblioteken?

Nej, den frågan vill Christer Andersson inte heller svara på. Och på Skövde Stadsbibliotek får man inget säga för i avtalet man fått för påskrift står det uttryckligen att ”kunden äger inte rätt att för tredje man yppa” avtalets innehåll.

Christer Andersson informerar hellre om innehållet i jukeboxen. Stationen ska innehålla 350 titlar varav cirka 140 är ljudböcker och poesi, 90 är biografier och 44 kort-, novell- och dokumentärfilmer. När det gäller filmerna samarbetar man

bland annat med Folkets Bio. Dessutom blir det ett 80-tal musiktitlar, 24 språkkurser med mera. Innehållet i jukeboxen kan laddas över till olika typer av spelare och minnen.

En del av sortimentet kommer att bestå av oskyddade filer som mp3 och resten av DRM-skyddad material (Digital Rights Management). WMA för ljud och WMV för film. Det är skydd som gör filerna obrukbara efter en viss tid (se fakta-ruta).

FörlagEtt är ett litet företag som ägs av Christer Andersson och hans fru.

Fakta om filer

DRM = Digital Rights Management. Olika tekniker för att kontrollera spridningen av musik, film, ljud med mera.

MP3 = filformat som man kan lyssna på i datorn, mobilen eller mp3-spelaren. Mp3-filen har inget kopieringsskydd och kan inte "försvinna" efter en viss tid. Filerna kan av producenten förses med en **vattenmärkning** – namn på filerna – så att det syns varifrån man fått dem eller till vem som köpt dem. För att lyssna på mp3-filer - till exempel ljudböcker - i Apples iPod måste man först föra över filerna till datorn och därifrån ladda över dem till iPoden med hjälp av ett särskilt program; iTunes.

WMA = Windows Media Audio ett konkurrerande filformat till mp3, utvecklat av Microsoft. WMA kan förses olika typer av kopieringsskydd och en "klocka" som gör att filerna blir obrukbara efter en viss tid. WMA kan spelas på mp3-spelare och dator, men normalt inte iPod. De flesta nya mobiler klarar wma-formatet.

AAC = Advanced Audio Codec är det vanligen använda formatet i iPod. Kan förses med kopieringsskydd. AAC används som standard på iTunes Music store – en köpsite som även erbjuder ljudböcker. De flesta nya mobiler klarar AAC-formatet.

Råd till biblioteken: Ha lite is i magen

- Jag vill uppmana biblioteken att ha lite is i magen.

- Det dyker upp en massa olika distributionsformer och jag tycker man måste stanna upp och fråga sig vilken roll man vill att de digitala tjänsterna ska spela på biblioteket - och vad det får kosta.

Det säger Bengt Källgren på KULDA – folkbibliotekens samköp av nättjänster.

Han minns hur oerhört ivriga biblioteken var efter Skövdes framgångar med mp3-satsningen. KULDA fick fram ett avtal som biblioteken skulle kunna teckna med SweMD. Men vid det laget var antalet nedladdningsbara titlar så få att det aldrig blev några affärer.

- Det är svårt att skapa garantier för att det hela tiden ska finnas nytt material att ladda ner.

- Man får förstå förlagen också, som räknar noga och vill tjäna pengar. Man kan inte bara hävda att de ska släppa på allt.

Bengt Källgren menar inte att kritisera eller peka ut något företag, det är han noga med att betona.

- Men det finns ett sådant tryck nu, inte minst politiskt, på att det ska hända nya saker hela tiden. Eller som någon sa; "vad ska vi göra för att biblioteken ska bli sexigare?"

- Biblioteken kan bli utlämnade åt en marknad som vill dra nytta av det, säger Bengt Källgren.

Har KULDA några planer på att avtala om nya nedladdningstjänster för skönlitteratur eller film?

- Just nu har vi inga sådana planer, säger Bengt Källgren.

- Biblioteken kan bli utlämnade åt marknaden säger Bengt Källgren, KULDA. Foto: Torkel Edenborg

Creative Commons utmanar upphovsrätten

Internet har gjort det lättare än någonsin att sprida idéer, texter, musik, filmer och bilder – och att återanvända dem för att skapa någonting nytt. Lättheten att distribuera och dela gör dock att den traditionella upphovsrätten hamnat i blåsväder - ett exempel är den inflammerade och polariserade debatten kring piratkopiering och fildelning. Är det möjligt att förena respekt för upphovsmannen utan att detta skydd begränsar nyskapande, kreativitet och utveckling?

Text: Örjan Hellström

Creative Commons (CC) är en organisation som söker en utväg ur dessa låsningar, ett sätt att komplettera den traditionella upphovsrätten utan att upphäva den. CC grundades 2001 av Lawrence Lessig, en amerikansk juridikprofessor, känd för sitt engagemang i copyrightfrågor. Inspirerad av rörelsen för fri programvara och öppen källkod söker CC skapa en "allmänning" av fritt tillgängligt material som andra kan distribuera eller bygga vidare på för att skapa nya alster. Detta arbete sker genom utgivning av ett antal licenser som en upphovsman kan använda för att sprida sitt verk.

Upphovsrätten innebär att den som skapar något blir ägare till det som skapats, utan krav

*Mathias Klang, forskare vid institutionen för Informatik vid IT-universitetet i Göteborg, är projektledare för Creative Commons i Sverige. Foto: G. Olofsson
Bilden är licensierad under Creative Commons Erkännande 2.5 Sverige Licens.
(<http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>)*

på registrering (förutsatt att det skapade har ”verkshöjd”, dvs att det inte skulle ha kunnat framställas snarlikt av två personer oberoende av varandra). Det innebär att den som vill använda sig av verket måste ha tillstånd från upphovsmannen. CC-licenser bygger vidare på upphovsrätten genom att underlätta för upphovsmannen att i förväg meddela hur hans eller hennes verk ska få användas av andra. Licenserna är utformade så att de är enkla att hitta av söktjänster på nätet – den som letar efter materiel vet hur det får användas och behöver inte leta reda på den ursprungliga upphovsmannen för att be om tillstånd.

Svenska licenser

CC-licenserna har anpassats till lagstiftningen i ett närmare 40-tal länder, vid sidan av de ursprungliga amerikanska licenserna. De svenska CC-licenserna presenterades 2005.

Mathias Klang, forskare vid institutionen för Informatik vid IT-universitetet i Göteborg, är projektledare för Creative Commons i Sverige och har lett arbetet med den svenska anpassningen:

- Den amerikanska upphovsrätten är binär; antingen ”all rights reserved” eller ”no rights reserved”. Det senare brukar kallas ”public domain”, ett verk blir fritt tillgängligt 70 år efter upphovsmannens död. Men det finns även möjlighet för en upphovsman att under sin livstid donera ett verk till ”public domain”.

Den här motsvarigheten finns inte i Sverige på samma sätt, vi har utöver ekonomiska rättigheter en tradition av ideell rätt som skyddar upphovsmannen från konstnärlig kränkning, att mitt verk kopplas ihop med företeelser jag ogillar. Allt detta gör att lokala anpassningar av CC-licenserna

är nödvändiga även om grundidéerna är desamma.

Skrevs om

Arbetet bedrevs genom att en första översättning av licenserna skickades ut på remiss till juridiska fakulteter vid högskolorna i Sverige, dessutom startades

”Vissa saker har varit svåra att lösa, till exempel att få CC-licenserna förenliga med hur organisationer som STIM (Svenska Tonsättare Internationella Musikbyrå) och BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige) arbetar.”

en mailinglista som även involverade många som inte var jurister utan utövare i en eller annan form.

Synpunkterna från remissrundan resulterade i en omskrivning som sedan gick ut på ny remiss innan den översattes och skickades för diskussion till CC-experten i Tyskland, representanter för Creative Commons International. I december 2005 lanserades CC-licenserna på svenska.

- Vissa saker har varit svåra att lösa, till exempel att få CC-licenserna förenliga med hur organisationer som STIM (Svenska Tonsättare Internationella Musikbyrå) och BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige) arbetar. De förvaltar de ekonomiska rättigheterna åt sina medlemmar, och det är idag inte möjligt att t.ex. vara med i STIM och sprida sina musikverk under en CC-licens, säger Mathias Klang.

Kulturell allemansrätt

En grundtanke med CC är att kunna hantera en situation när allt fler människor skapar genom att mixa och återanvända – det är inte samma tydliga skillnad som förr mellan kulturproducenter och kulturkonsumenter. Utan att finna ett system där man frivilligt delar med sig krymper den kulturella allmänning vi har och vårt skapande begränsas. Behovet av att söka tillstånd försvårar och fördyrar idéspridning och skapandet av nya konstnärliga verk. En situation uppstår där verk som ingen har ekonomiska intressen i hindras från att nå allmänheten.

Många läsningar som finns i aktuella digitaliseringsprojekt, t.ex. ”föräldralösa böcker” (böcker där man inte vet vem som äger rättigheterna), hade kunnat undvikas om materialet hade varit CC-licensierat från början. Genom att använda CC-licenser ökar den totala mängden kultur som kan användas av alla.

- Idag finns över 100 miljoner objekt (texter, bilder, blogginlägg etc.) med CC-licenser över hela världen. De är dessutom enkla att hitta med sökmotorer på nätet. Men det innebär inte att materialet bara kan användas i digitala medier, säger Mathias Klang.

Kommersiella villkor

Att fritt dela med sig genom en CC-licens kan ge intryck av att det är omöjligt att tjäna pengar som upphovsman. Men så är inte fallet. Licenserna är ”icke-exklusiva”, vilket innebär att man inte är begränsad till att endast göra materialet tillgängligt under en CC-licens – det går att även använda andra, inkomstgenererande, licenser för samma verk.

Den amerikanske juristen Yochai Benkler har t.ex. gjort sin bok ”The Wealth of Networks” tillgänglig under en CC-licens som tillåter icke-kommersiell spridning, samtidigt som boken finns utgiven på ett kommersiellt bokförlag. Lawrence Lessigs böcker är tillgängliga på liknande sätt. Den icke-kommersiella licensen gäller enbart för andra som vill använda verket, det är inte ett villkor som begränsar upphovsmannen själv.

- Däremot är det ett avtalsbrott om någon använder kommersiellt det jag har gett ut under en icke-kommersiell CC-licens. I Sverige har inget fall prövats rättsligt men det finns internationella exempel. Podcastpionjären Adam Curry stämde. I början av 2006 en holländsk tidning som publicerat CC-licensierade foton utan tillåtelse. Curry vann målet, säger Mathias Klang.

Creative Commons - så funkar det

På www.creativecommons.se kan du välja en licens för ditt verk. Du behåller din upphovsrätt men tillåter andra att kopiera och distribuera ditt verk under de förutsättningar du väljer att specificera i licensen. Villkoret är att de erkänner dig som upphovsman.

Du får ta ställning till om du tillåter kommersiell användning av ditt verk (Ja/Nej), och om du tillåter bearbetningar (Ja/ Ja, så länge andra delar på lika villkor/Nej).

Du väljer sedan om du vill koppla din licens till ett specifikt lands upphovsrättslagstiftning och vilket format verket har (Annat/Audio/Video/Bild/Text/Interaktiv).

En knapptryckning genererar sedan en kodsnudd som kan klistras in på den egna hemsidan (eller där nu det licensierade materialet finns tillgängligt).

CC-licensen skapas i tre olika format:

1. En enkel text med tydliga ikoner som förklarar vad licensen tillåter. Avsedd för vanliga människor.
2. En juridisk licenstext som riktar sig till jurister och domstolar.
3. Metadata som kan läsas av söktjänster på nätet. Tanken är att göra det enkelt att hitta CC-licensierat material över hela världen.

Foto: Wikipedia Commons

Utlåningsciffror säger för lite - profilering kräver nya mått

Vilken roll spelar biblioteket i lokalsamhället? Vilken profil har politikerna prioriterat? Ska biblioteket utvecklas som resurs för studier, som kulturell mötesplats, eller kanske som stöd för lokalt företagande? Hur väl man lyckas med det ena eller det andra går inte att beskriva med hjälp av nuvarande biblioteksstatistik. Men Regionbiblioteket håller på att utveckla nya mått tillsammans med fem bibliotek i Västra Götalandsregionen.

Text: Anne-Marie Evers
Foto: Pernilla Johansson

I dag rapporterar alla bibliotek in samma statistikuppgifter till Kulturrådet. Alla mäts med samma måttstock.

- Den nuvarande statistiken med tonvikt på utlåningssiffror säger ingenting om vilken roll biblioteket spelar i lokalsamhället. Vi behöver nya mått som bättre beskriver bibliotekets betydelse så att den blir tydlig för lokala beslutsfattare och personal, säger Regionbibliotekets chef Lena Skoglund.

- Utlåningsciffror får uppmärksamhet

i pressen. Men hög utlåning är inte detsamma som bra bibliotek. Kanske är skolbarnen kommenderade att låna ett visst antal böcker varje vecka?

- Ett filialbibliotek i vår region utvecklade sin verksamhet till ett aktivt studiebibliotek istället för ett rent utlåningsbibliotek. Till följd av det sjönk utlåningssiffrorna och biblioteket las ner.

- Fokuseringen på utlåningssiffror kan bli

kontraproduktiv; man vågar inte ändra sin verksamhet för att siffrorna kan gå ner.

- Statistik blir styrande, fortsätter Lena. Kulturrådet skulle kunna få biblioteken att göra helt andra saker om man ställde andra frågor. Till exempel hur många barn-teaterföreställningar biblioteket arrangerat, hur många pensionärsgrupper man tagit emot eller hur ofta studieförbunden haft sina sammankomster där?

Både i Kungälv och Borås vill man mäta hur biblioteket fungerar som resurs för lärande. Britt-Inger Lindqvist, bibliotekschef i Borås lyssnar på Katrin Glimstedt, bibliotekschef i Kungälv.

- Hur visar vi våra politiker att vi gör så mycket annat än låna ut böcker? Frågan diskuteras av cheferna i Mål och Mått-gruppen. Fr v Britt-Inger Lindqvist, Borås, Greg Church, Trollhättan, Margareta Hanning, Mark och Lena Skoglund, Regionbibliotek Västra Götaland.

- Jag är helt säker på att utlåningen på biblioteken kommer fortsätta ner, säger Regionbibliotekets chef Lena Skoglund.

Dansk hjälp

Lena Skoglund har i olika sammanhang tagit upp behovet av en förändrad biblioteksstatistik. Men för något år sedan tog Regionbiblioteket saken i egna händer och startade projektet "Mål och Mått".

Fem bibliotek i Västra Götaland deltar; Mark, Kungälv, Borås, Göteborg och Trollhättan.

Mål och Mått knöt tidigt till sig professor Niels Ole Pors vid Danmarks Biblioteksskole. Han arbetar med ett projekt som just handlar om hur bibliotek kan mäta sin kvalitet. I sin kommande rapport "Strategi, värde och kvalitet" kommer Niels Ole Pors att föreslå fem områden – fem perspektiv – som alla bibliotek kan mäta med hjälp av indikatorer som han föreslår.

De fem perspektiven är:

- **Informationsresurser** – hur medier och digitala resurser köps och utnyttjas.
- **Innovation och lärande** – såsom trivsel, utvecklingsprojekt, kompetensutveckling i den egna organisationen.
- **Processer** – effektivitet i bibliotekets arbete.
- **Brukare** – deras andel av befolkningen och brukartillfredsställelse.
- **Ekonomi och värde** – med värde menas medborgarnas uppfattning om bibliotekets värde (legitimitet).

Profileringar

Om många bibliotek mäter samma saker underlättar det naturligtvis för biblioteken att jämföra sig med varandra.

Men Niels Ole Pors pekar också ut tre olika roller, där bibliotek kan välja att profilera sig – och mäta hur väl man lyckas med det.

Deltagarna i Mål och Mått är särskilt intresserade av sådana profileringar;

- **Centrum för lärande.** Stöd till formell utbildning och livslångt lärande.
- **Kulturcentrum och mötesplats.** Stöd till kulturella upplevelser och aktiviteter. Socialt rum, gemenskap, integration.

- **Informations- företags- och innovationscenter.**

Informationsförsörjning till allmänhet och näringsliv, stöd till innovativa processer, hälsoinformation, konsumentupplysning med mera.

Vid Mål och Mått-bibliotekens senaste möte bestämde deltagarna sig för att lägga till en profil, som de tyckte saknades hos Niels Ole Pors;

- **Läslust och läsfrämjande arbete.**

Välja profil

Meningen är att de fem projektbiblioteken ska välja den profilering som passar bäst i den egna kommunen och pröva att mäta faktorer som är mest relevanta i förhållande till profilen.

- Förhoppningsvis ska vi kunna komma fram till ett antal användbara, kvalitetsindikatorer inom varje profil, säger Lena Skoglund.

- Men vitsen med vårt projekt är inte att det ska råda någon bred konsensus om vilka kriterier man ska välja i hela Sverige. Sådant kan vara svårt.

- Visst kan det vara bra om biblioteken kan jämföra sig med varandra, fortsätter hon.

- Men kommunerna är så olika. Det är den egna verksamheten, den lokala nivån som är viktigaste. Att biblioteket jämförs med sig självt och anpassar kriterierna efter sina lokala förhållanden.

- Vad jag är helt säker på är att utlåningssiffrorna kommer att fortsätta ner hur mycket biblioteken än anstränger sig. Det handlar om livsstilsförändringar. Idag finns det ett överflöd av böcker i samhället. Uppgiften att orientera och vägleda människor kommer vara viktig – men inte att låna ut böcker, säger Lena Skoglund.

Mätningar i Mark ska ge redskap för förändring

Biblioteket i Marks kommun är ett av projektbiblioteken inom Mål och Mått. Man har bestämt sig för att mäta inom två prioriterade områden; sitt läsfrämjande och sitt studiestödjande arbete.

- Jag ser mätningarna som ett redskap för att förändra vår verksamhet och se till att vi använder våra resurser så effektivt som möjligt, säger Margareta Hanning, bibliotekschef i Mark.

Text: Anne-Marie Evers

-Man tycker att man jobbar läsfrämjande, man tycker att man jobbar studiestödjande. Men vet man egentligen att man gör det på bästa sätt? funderar Margareta Hanning.

Att jämföra sig med andra bibliotek är inte särskilt intressant, menar hon. Det viktiga är att kunna följa upp bibliotekets egen verksamhet.

Under flera år har biblioteken i Marks kommun nästan bara samlat de uppgifter och den statistik som Kulturrådet kräver. När man nu börjar mäta mer, passar det väl in i ett arbete som pågår i Kultur- och fritidsförvaltningen och kommunen i övrigt; Förra året gjordes en biblioteksplan. Kultur- och fritidsförvaltningen har börjat göra årliga verksamhetsplaner med mål och uppföljning. Inom kommunen har man anställt en särskild controller.

Margareta Hanning har visserligen

inte upplevt att politikerna i kultur- och fritidsnämnden legat på med krav på mätningar – med de kommer säkert att intressera sig för resultaten.

Barn och ungdom

Det läsfrämjande arbetet i Mark riktas in helt på barn och ungdom.

- Vi ser ju att utlåningen av skönlitteratur för vuxna sjunker. Men det verkar fel att fundera på hur vi ska öka vuxnas läsande när det finns så mycket att göra för barn- och ungdom. Det finns ett sådant sug från föräldrar och ansvariga inom förskola och skola, säger Margareta Hanning.

Mätningarna ska utföras på alla biblioteksenheterna; huvudbiblioteket i Kinna och sex filialer, varav fyra integrerade med skolan samt på bokbussen. I februari 2007 påbörjas arbetet.

På det **läsfrämjande** området ska man mäta:

- Antal BVC-grupper och antal medverkande föräldrar.
- Antal sagostunder och antal barn.
- Antal bokpresentationer för barn/elever, personal och föräldrar.
- Antal bokpåsar till förskolan och antal utlån.
- Antal förskolebesök och antal barn.
- Antal besök under skolbibliotekstid.
- Antal utlån under skolbibliotekstid.
- Antal utlån från skolbibliotekspoolen.

Med ett symboliskt måttband och beredda att sätta igång att mäta; Längst fram Carina Edenswärd t v och Margareta Hanning. Bakom dem Birgith Siberg och Pia Sjögren. Foto: Anne-Marie Evers

På det **studiestödjande** området för vuxna ska man mäta:

- Antal genomgångar med vuxen-studerande och antal studerande.
- Antal inköpta titlar av kurslitteratur och summan i kronor.
- Antal inlånade titlar kurslitteratur.
- Antal databaser och vad de kostar.

Man planerar också en enkät till utbildningsanordnare och studerande. Och man funderar på att mäta referensfrågor.

Pröva sig fram

Pia Sjögren, samordnande skolbibliotekarie, och Carina Edenswärd, barnbibliotekarie, är båda positiva till mätningarna. Utlåningsstatistiken säger ändå inte mycket när man lånar ut bokpåsar och

boklådor till skolor och förskolor.

- Jag vurmar för det läsfrämjande arbetet och har länge uppmanat lärarbibliotekarierna att dokumentera vad de gör. Det är bra att kunna visa, inte minst när vi söker pengar från Kulturrådet, säger Pia Sjögren.

Birgith Siberg, studiebibliotekarie, ska bland annat arbeta med enkäter:

- Det är ett osäkert läge inom vuxenutbildningen nu och viktigt att kunna följa vad som händer. Det är också bra att kunna dokumentera hur de studerande använder oss och hur de tycker att det fungerar.

Alla känner de en viss osäkerhet inför hur mätarbetet ska genomföras i praktiken. Men Mål och Mått-projektet är ett metodutvecklingsprojekt. Det är just meningen är att man ska pröva sig fram för att så småningom hitta de bästa indikatorerna och sätten att mäta.

Fakta (2006)

Invånare i Marks kommun:
33 550

Personal på biblioteket:
årsarb. 21,4 (28 personer)

Filialer:
6 + bokbuss

Utlån:
ca 318 000

Besök på huvudbiblioteket
91 300

Besök: Filialen i Skene 120 700
(kombinerat bibliotek)

Medianslag:
1 309 000 (folkbibliotek),
520 000 (skolbibliotek)

Foto: Wingårdh Arkitektkontor AB

Shopping, kultur och bibliotek i ett nytt och kaxigt Mölndal

Till julhandeln 2010 ska ett nytt Mölndals centrum stå klart med affärer och bostäder, konferenslokaler, kulturhus, bibliotek.

Ett nytt stadscentrum ska ge Mölndal en tydlig identitet. Det ska vara modernt och det ska vara kaxigt. Ett 40 våningar högt höghus kommer ge göteborgsområdet en ny skyline. Folk ska lockas att handla i ett Mölndal där shopping görs till upplevelse, med kultur och bibliotek som dragplåster. Vilken roll kan biblioteket spela i ett sådant sammanhang? Vilken roll vill man spela?

Text: Anne-Marie Evers

Mölndals centrum idag är anonymt, ganska slitet och inte direkt inbjudande. Cirka 80 000 bilar per dygn passerar Mölndal. En del som åker förbi kanske inte ens tänker på att de passerar en stadskärna?

Idag har affärerna svårt att hävda sig i konkurrensen med Kungsbacka, Frölunda och andra stora köpcentra i närheten

Men inne i Stadshuset beskriver projektsamordnare Eva Engman och kultur- och fritidschefen Karl-Gunnar Nordanstad entusiastiskt det nya Mölndal;

- Mölndal är en ung stad, skapad på 1900-talet. Därför ska vi inte bygga något sött och nostalgiskt. Nej, det är ett tydligt, kaxigt och modernt formspråk som

gäller.

Centrum ska exploateras och ägas av norska företaget Steen och Ström, som byggt ett tiotal köpcentra i Sverige.

- Men det här blir något helt unikt, säger Eva Engman.

För det första är det inte ett köpcentrum utan ett stadscentrum man ska bygga.

Det ska ritas av Gert Wingårdh, som ritat Knutpunkten i Mölndal (bro och trafikplats för bussar, tåg och spårvagnar). Det är inte bara höghuset som kommer sticka ut. Kan man bara lösa säkerhetsfrågorna – och de är viktiga med tanke på närheten till trafiklederna – så ska en stor glasad huskropp sticka upp och ut.

Sammanlagt kommer ett par tusen nya lägenheter byggas i Mölndal de närmaste

åren. Runt 500 av dem kommer att ligga i nya centrum. Plus allt det andra; kulturhus med bibliotek, lärcentrum, konferenscentrum, bio och många affärer naturligtvis.

- Konkurrensen på köpmarknaden är enorm idag. Man måste hitta det som lockar hit. Det räcker inte med att man ska handla. Handlande är upplevelse idag. Man shoppar, tittar, fikar. Då är kulturhuset helt rätt i sammanhanget och kultur och bibliotek kan i sin tur få många nya besökare, säger Eva Engman.

Så här kan det komma att se ut. Ett höghus, runt 40 våningar högt ska markera nya Mölndals centrum. Enligt förslaget ska kulturhuset ligga i den utskjutande, glasade delen. Foto: Wingårdh Arkitektkontor AB

- Någon på Steen och Ström sa; ”istället för ett bollhav kanske man kan erbjuda barnkulturaktiviteter i biblioteket”, berättar Karl-Gunnar Nordanstad.

Nya biblioteket

Ytorna i det nya biblioteket är inte fastställda än men biblioteket har gjort ett förslag och gestaltat de olika funktionerna i en snygg trycksak – sådant är man duktig på i Mölndals stadsbibliotek. Tre saker är särskilt viktiga för det nya biblioteket;

- Närheten till de andra delarna i huset, inte minst scenen, fik, restaurang, och små specialaffärer.
- Den nya barn- och ungdomsavdelningen där det ska satsas på ateljé och mediaverkstad, de ungas café med mera.
- Samarbetet med lärcentrum som ska vara en del av biblioteket med en öppen studiemiljö.

På biblioteket jobbar man nu för högtryck med att precisera lokalbehoven, men också personalbehov;

- Vi måste kunna ha samma öppettider som huset i övrigt och det betyder till exempel öppet mellan tio och fyra på söndagarna, säger Margareta Ljunge, bibliotekschef och projektledare för kulturhuset. Hon räknar med 3000 biblioteksbesökare i snitt per dag istället för runt 1000 idag.

Hinner man diskutera verksamhetens innehåll nu när det ska gå fort?

Margareta Ljunge håller med om att tidplanen är snäv. Samtidigt har man rätt mycket på fötterna. Ett nytt stadsbibliotek har diskuterats länge i Mölndal. På senare år har Mölndal varit med i 2020 Mars Express – där barn fått uttrycka sina önskemål om vad ett bibliotek ska vara. Man har nyligen gjort en biblioteksvision. Dessutom har biblioteket under flera år varit med i Visp – ett EU-projekt som handlat om utveckling

av stadskärnor med ”livslångt lärande” som centralt begrepp.

Hur tänker man runt biblioteket mitt i kommersen?

- Det måste vara en skillnad mellan biblioteket och det övriga, säger Åsa Hedberg som är chef för stadsbiblioteket.

- När vi frågar barn hur de vill ha biblioteket svarar de att de vill ha både aktivitet och avskildhet.

- Så är det för vuxna också. På biblioteket ska jag kunna känna ett lugn. Här ska vara en annan atmosfär och ett annat tempo. Biblioteket ska rymma upplevelser av olika slag men behovet av tystnad och avskildhet kan komma att bli ännu tydligare, säger Åsa Hedberg.

- Vi måste ha i åtanke att vi inte är en kommersiell inrättning. Försöker vi bli en varuhuskopia blir vi bara sämre, säger bibliotekarie Bert Hoflund.

Alternativet till bollhavet då?

- Nja, vi kanske inte ska slå ifrån oss helt, funderar Åsa Hedberg.

- De barn som kommer på våra aktiviteter idag har ofta intresserade och medvetna föräldrar. Men nu kanske vi kan få chans att nå barn som vi inte sett annars, säger Bert Hoflund.

- Det finns inga besökare som är ”fel”, säger Åsa Hedberg. Sedan får vi se vilken roll biblioteket kan och vill spela.

Skrivarkurser ger mod att boktipsa på nätet

Varje dag ger bibliotekarier besökare tips på böcker. Men när det handlar om att skriva ner sina boktips och lägga ut dem på nätet kan det plötsligt kännas svårt.

Boktips.net är en snabbt växande databas på nätet där bibliotekarierna tipsar om böcker. Inom projektet ordnar man skrivarkurser och arbetar med att inge deltagarna mod så att de ska våga vara personliga och stå för sin litterära smak.

Text: Pernilla Augustsson
Foto: Ann-Charlotte Hammarén

- Bibliotekspersonalen syns sällan utåt med sina kunskaper om litteratur. Boktips.net är ett sätt att synliggöra bibliotekspersonalens kunskap utanför bibliotekslokalen, säger projektsamordnare Gunilla Henriksson.

- Med tanke på att så många sysslar med bokprat och ger tips i mötet med biblioteksbesökarna var det lite förvånande med osäkerheten inför att skriva för nätet. Man var rädd att uppfattas som någon som sticker ut hakan och vill föra över sin egen smak på andra. Och därmed också för kritik från kollegorna, säger Gunnar Südow, bibliotekskonsulent och en av dem som driver projektet.

55 bibliotek samarbetar

Tanken med en databas med boktips föddes genom att flera små bibliotek,

bland annat i Lerum och Mölndal, skrev egna boktips på nätet. Genom att samordna dessa och få med många fler kommunbibliotek har det utvecklats till en gemensam central databas. Idag deltar cirka 60 kommunbibliotek i landet i samarbetet. Den osäkerhet som bibliotekarierna gett uttryck för har gjort att man i projektet har satsat mycket kraft på skrivarkurser.

- Det visade sig att många var ovana vid att skriva boktips och tipsen blev rena referat av böckerna, säger Gunnar Südow.

Det fanns ett starkt behov och intresse av att få mer kunskap om hur man kan formulera sig på ett annat sätt.

Skrivarkurserna startade i höstas och snart har ett 80-tal bibliotekarierna i Västra Götalands län och 40 i Västernorrlands och Skåne län gått kursen. Enligt projektsamordnare Gunilla Henriksson syns det stor skillnad mot de första texterna. Kurserna har fått bibliotekarierna att våga vara personliga i sina texter och stå för det man tycker.

- Det är en oerhörd vinst, menar även bibliotekskonsulent Gunnar Südow. Det är viktigt att en recension blir subjektiv och inte slätstruken, eftersom det ger läsaren en bättre bild av boken.

Intervjua varandra

Två experter finns med på kurserna och delar med sig av sina knep och tips för skrivandet. Det är vetenskapsjournalisten Benny Kullinger och Maria Ehrenberg, fil. dr i litteraturvetenskap. Gunilla Henriksson

Projektsamordnare Gunilla Henriksson tycker det är bra att bibliotekspersonalens kunskaper blir synliga utanför biblioteket.

- Det är viktigt att en recension blir subjektiv och inte slätstruken, säger Gunnar Südow.
Foto: Pernilla Johansson

Första gruppen på skrivarkurs för boktipsare i Västra Götaland.

försöker skapa trygghet i gruppen genom olika övningar. Deltagarna får bland annat göra personliga intervjuer med varandra och sedan presentera dem.

Skrivarkurserna har också visat sig ge resultat när det gäller antalet boktips. De senaste fem månaderna har antalet tips ökat med 200 och sammanlagt finns det nu runt 500 boktips i databasen. Sedan årsskiftet måste alla som skriver signera sina boktips. Allt fler besökare på biblioteken verkar veta om att boktipsen finns och använder sig av databasen, trots att inga resurser satsats på att marknadsföra den. Sedan 2005 har antalet besök på webbplatsen ökat från 1000 till nästan 14 000 per månad.

Framöver tas ännu ett steg mot målet att Boktips.net ska bli en nationell databas genom ett samarbete med Stockholms stadsbibliotek, som nu satsar på en ny webbplats under namnet biblioteket.se. Genom samarbetet ska de boktips som deras bibliotekarie skriver gå att nå via databasen Boktips.net.

Marknadsföring

- Vi skulle vilja fortsätta med skrivarkurserna och vi skulle behöva marknadsföra databasen och göra den mera känd både av allmänheten och inom biblioteksvärlden. Detta söker vi nu pengar för, berättar Gunilla Henriksson.

För både Gunilla Henriksson och Gunnar Södow anser att litteraturen och litteraturförmedlingen måste bli viktigare på biblioteken. De menar att mycket fokus de senaste åren har lagts på Internet och den nya tekniken och förmedlingen av skönlitteraturen har hamnat i skymundan. - Nu kan arbetet med litteraturförmedling gå hand i hand med utvecklingen av tekniken. Nu har vi redskapen, säger Gunilla Henriksson.

- Den debatt som nu pågår kring lässvagheden bland unga gör ju att bibliotekens uppgift att verka för läsfrämjande och fördjupade läsupplevelser blir ännu viktigare, menar bibliotekskonsulent Gunnar Södow.

Fakta

Webbplats www.boktips.net eller ditt lokala biblioteks webbplats. Samverkan mellan länsbiblioteken i Västra Götaland, Skåne och Västernorrland. Cirka 60 kommunbibliotek deltar.

Antal boktips: omkring 550

2005 Projektet startar
2006 Skrivarkurser startar
2007 Samarbete med biblioteket.se

Hur tycker du att det är att skriva recensioner på Internet?

Johanna Juntunen, Linköpings stadsbibliotek:

Jag tycker det är riktigt roligt! Om man läser en bra bok så vill man förmedla själva läsupplevelsen och genom Boktips.net när man ut både till läsarna och till andra bibliotek. Det blir som ett skyltfönster där vi på biblioteket visar upp vad vi kan.

Anna-Lill Karlsson, Göteborgs stadsbibliotek:

Det känns bra! Först var jag lite osäker när jag skulle skriva och lägga ut min text på nätet men efter att ha fått mycket positiv respons känns det bara bra. Jag tycker det är viktigt att få andra att förstå hur viktigt det är att läsa, att förstå ordets makt.

Ulla Isaksson, Orust kommunbibliotek:

Det är ganska roligt! Dels får jag förmedla min läsupplevelse. Dels så fastnar bokens innehåll hos mig själv på ett helt annat sätt, när jag måste tänka igenom den för att recensera den.

3 frågor

till kulturchefen som erkände att han fildelar

I somras gick kulturchefen i Karlskrona, Ivar Wenster, ut och erkände att han laddar ner musik från Internet. Han gjorde det i protest mot fildelningslagstiftningen och för att få igång en debatt kring upphovsrätten på nätet. Sedan den 1 juli 2005 är det olagligt att utan tillstånd ladda ner eller tillhandahålla upphovsrättsskyddat material som musik och film. Brottet kan ge fängelse upp till två år. Ivar Wensters erkännande fick reaktioner från många håll. Omkring 500 mail damp ner i hans dator. Skivbolagsfolk var vansinniga, många musiker var positiva till hans utspel och bland kulturfolket var reaktionerna blandade. Erkännandet uppmärksammades i nyhetsmedier även i Storbritannien, Frankrike, Holland och Belgien och han blev polisanmäld. Men det blev inget åtal. Polisutredningen lades ner eftersom den tekniska bevisningen förstördes i ett av sommarens åskoväder. Blixten slog ner i Ivar Wensters dator och åklagaren kunde inte styrka brott.

Text: Pernilla Augustsson

Foto: Lars Tunbjörk

Ånger du ditt utspel idag?

- Nej, jag ångrar inget. Det var värt att få frågan väckt. Den kom ju upp i valrörelsen och fick en viss påverkan, men den glömdes bort alldeles för snabbt. Därför hade det nog varit bra om mitt fall hade tagits upp i rätten, samtidigt som man funderar över hur långt man kan gå i att utnyttja sin offentliga roll för att föra fram sina personliga åsikter. Jag har ju en familj att ta hänsyn till och som jag inte vill ska bli inblandad. Men man måste våga ibland istället för att inte göra något alls, även om man kanske inte gör allt rätt.

- Jag tror att frågan snart kommer att uppmärksammas igen och att det kommer bli en debatt om alla gratisprogram på nätet.

Fick det den effekt du önskade?

- Det har hänt mycket under hösten. Det pågår diskussioner bland annat hos musikbolagen om att lägga ut musik på nätet och finansiera genom reklam. Det är bra att det diskuteras för det behövs.

Det är ju hyckleri att skapa en lag som kriminaliserar något som en så stor del av befolkningen gör dagligen. Man kan ju inte bygga världens bästa motorväg genom

bredband och sedan bara tillåta folk att köra i 30 km/h. Det viktigaste nu är ju att det skapas en debatt igen och att det arbetas fram en lösning för att säkerställa att musiker och upphovsmän får betalt för sina verk.

Laddar du fortfarande ner musik från nätet?

- Ja, det gör jag, men jag tänker på vad jag laddar ner. Det är ju poänglöst att dra på mig något liknande igen. Jag köper musik från olika bolag på nätet och laddar ner gratismusik som ofta är sådan musik som aldrig skulle blivit någon platta.

Vårt marknadsföringstips

Under rubriken "vårt marknadsföringstips" kommer Framsidan att presentera marknadsföringsidéer från biblioteken. Ta chansen att dela med dig av ett tips från just ditt bibliotek.

Skicka ditt tips till anne-marie.evers@vgregion.se

Boktips & glögg eller cider på Lidköpings bibliotek

I Lidköping har det blivit tradition att biblioteket bjuder in till bokprat i november eller början av december. Man kallar det Böcker & Glögg.

Bror-Inge Jälevik berättar:

- Vi började med den här bokpratskvällen 2001 och sen har det blivit en tradition. Sist var det alltså 6:e gången och utav bibliotekets 26 anställda var det 11 som ställde upp och pratade böcker! Det tycker vi är fantastiskt bra! Någon ny kommer till för varje år, peppad av oss andra.

- Första gångerna var det en handfull åhörare men det har blivit fler och fler. Som mest har vi varit 60-70 personer. Vi har också den här kvällen extrapris på En bok för alla och fri reservation av böcker.

- När Eva Mowitz började som chef 2003 så införde hon en motsvarande kväll i juni som vi kallar Hängmatteböcker eller Jordgubbar & Cider. Så två gånger per år pratar vi böcker för lidköpingsborna. På sommaren får vi välja fritt, på vintern har vi bestämt att böckerna ska finnas i handeln för att kunna köpas som julklappar, avslutar Bror Inge Jälevik.

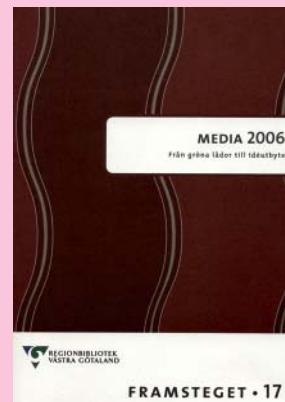
Tack för tipset Lidköping!

Kultur- och fritidschef Annika Stedner presenterar Damernas detektivbyrå under "Böcker & Glögg"-kvällen på Lidköpings bibliotek. Foto: Jan Mauthe

Nytt nummer av

FRAMSTEGET

Framsteget 17

Media 2006
- från gröna lådor till idéutbyte

Media 2006 är ett sätt att försöka förnya mediaarbetet. Läs kartläggningen av hur de olika delregionala grupperna har valt att arbeta och vilka effekter arbetet har hunnit få på den korta tid försöket har pågått.

Beställ ditt nummer av Framsteget på vår hemsida. Här kan du också beställa tidigare nummer.
www.bibl.vgregion.se
Klicka på publikationer.

NåFram-information för alla

Hur gör man information tillgänglig på webben? Ska den finnas på lättläst? Hur är det med skyltningen? NåFram-projektet ska under ett år försöka undanröja en del av den osäkerhet som finns kring hur man jobbar med tillgänglig information.

Text: Fredrik Swedemyr
Foto: Pernilla Johansson

Fredrik Swedemyr är anställd på Regionbibliotek Västra Götaland och är projektledare för NåFram-projektet.

Det finns en rad riktlinjer och handlingsplaner på lokal, regional, nationell, såväl som internationell nivå för hur man ska utforma information för att den ska vara anpassad för personer med olika funktionshinder. Samtidigt finns det ute i verksamheterna en viss grad av osäkerhet hur dessa riktlinjer ska tillämpas. Behovet av kunskap och erfarenhetsutbyte är därför stort.

”NåFram – information för alla” startade i januari och pågår under hela året. Det är ett samarbetsprojekt mellan Göteborgsoperan, Trollhättans stadsbibliotek och Regionbiblioteket i Västra Götaland. Inom ramen för projektet kommer man bland annat jobba med skyltningen, webben och utformningen av olika typer av broschyrer. En grundläggande tanke med projektet är att lyfta fram exempel. Även om det inte är frågan

om några totallösningar ska operan och biblioteket kunna fungera som mallar för hur man kan jobba med tillgänglig information. Olika idéer och lösningar kommer att arbetas fram i samarbete med handikapprörelsen i Västra Götaland.

En viktig del av projektet är också att skapa en medvetenhet kring dessa frågor. Det kan exempelvis handla om att känna till att en talsyntes i datorn fungerar bättre om du som skribent har formaterat rubriker rätt i en text som ska läggas ut på nätet. Det hela kommer så småningom att landa i en slutrapport, där man kommer att kunna ta del av erfarenheterna från projektet. Förhoppningsvis kommer rapporten kunna ge en bra grund för det fortsatta arbetet med att göra samhället mer tillgängligt för alla.

Regionbiblioteket i ny förvaltning

Från 1 januari 2007 ingår Regionbibliotek Västra Götaland i Förvaltningen för Kulturutveckling tillsammans med Musik i Väst och Konst- och kulturutveckling. Birgitta Adler, för närvarande kulturchef i Ulricehamn, blir förvaltningschef och tillträder den 1 juni.

Förvaltningen har en styrelse, utsedd av regionfullmäktige i Västra Götaland.

I den nya styrelsen ingår:

Benita Nilsson (fp) ordförande
Marie-Louise Svensson (m) vice ordförande
Sören Runsteen (kd)
Ove Gerth (s)
Cynthia Dizon Carlsson (s)
Göran Björkqvist (s)
Rigmor Salomonsson (v)

Ersättare:

Annelie Rudolfsson (s)
Kjell Gustafsson (c)
Jan-Olof Gustafson (svg)

Nästa nummer av Framsidan kommer i sommar. Det kommer att handla om läsfrämjande arbete och läslust - det livslånga läsandet.

Vi tar gärna emot reportageuppslag!

Kontakta i så fall
anne-marie.evers@vgregion.se

Kalendarium

Regionbibliotekets kursutbud mars-maj

För program och mer information se: www.bibl.vgregion.se. Klicka på kalendarium

Mars

5-9/3

Lär dig söka professionellt på Internet, informationskompetens och källkritik
Ort: Göteborg

5/3

Allas barnbarn
Ort: Göteborg

8/3 + 9/3

Boktips.net- skrivarkurs
Ort: Göteborg

14-15/3

Biblioteken och de unga vuxna
Ort: Göteborg

21/3

Folkhälsa och bibliotek
Ort: Göteborg

22-24/3

Norsk-Svensk bokfest
Ort: Moss, Norge

26/3

Måndagsklubben fortbildning för skolbibliotekarier
Ort: Göteborg

28/3

Bokprovning 2006 års barn- och ungdomsböcker
Ort: Göteborg

29 + 30/3

Boktips.net- skrivarkurs
Ort: Göteborg

April

12/4

Klicka på bibliotek - en inspirationsdag om marknadsföring
Ort: Göteborg

16/4

Tillgängliga webbsidor
Ort: Göteborg

19 + 20/4

Boktips.net- skrivarkurs
Ort: Göteborg

23-24/4

Konferens om delregionala samarbeten
Ort: Stockholm

23/4

Måndagsklubben fortbildning för skolbibliotekarier
Ort: Göteborg

24-26/4

Leva & fungera
Ort: Göteborg,

24/4

Ungdomsnätk om tidskrifter. Utbud och urval
Ort: Göteborg

27/4

Att mötas och förstå - om bemötande
Ort: Göteborg

Maj

3-4/5

Biblioteken och de unga vuxna
Ort: Göteborg

7/5

Måndagsklubben - fortbildning för skolbibliotekarier
Ort: Göteborg

10/5

Smsa SOS för bibliotek - en liten västgötaresa med bibliotek i fokus
Bussresa i regionen

11/5

Boktips.net - administratörskurs
Ort: Göteborg

14-15/5

Sökteknik på Internet - uppdateringskurs
Ort: Göteborg

24/5

Dramatiserande bokprat
Ort: Göteborg

31/5-1/6

Den ultimata platsen för konst - barnsjukvården!
Ort: Göteborg